

Brüsszel, 2019.1.9.
COM(2019) 1 final

**A BIZOTTSÁG JELENTÉSE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, A TANÁCSNAK,
AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK
BIZOTTSÁGÁNAK**

Energiaárak és energiaköltségek Európában

{SWD(2019) 1 final}

1. BEVEZETÉS

Az energia a mindennapi élet kulcsfontosságú tényezője: a reggeli villanygyújtástól a munkából való esti hazatérésig; otthonaink fűtésétől és a kórházak, iskolák, irodák üzemeltetésétől az ipari tevékenységekig mindenhol jelen van. A tiszta energiára való átállás alapvető az éghajlatváltozás kezeléséhez. Gazdasági teljesítményünket, globális geopolitikai kapcsolatainkat az energia formálja. Ezért az energiaárak és energiaköltségek korábbi és jövőbeni mozgatóerőinek nyomon követése és megértése kritikus fontosságú háttérinformációt szolgáltat az energia- és éghajlatpolitikával kapcsolatos vitákhoz, valamint a gazdasági fejlesztésekhez Unió-szerte.

Az energiaágazat és az energiapolitika fejlődése a tiszta energiára való átállás lehetőségét biztosító pályán mozog. Az EU egészében és az egyes tagállamokban folyamatban van a 2030-ra kitűzött energetikai és éghajlat-politikai célkitűzések megvalósulását biztosító tervek végrehajtása és a szükséges módszerek alkalmazása, a villamosenergia- és gázpiacok szerkezetének átalakítása, valamint a fejlesztések bevezetése. Az innovációt és a beruházásokat támogató szakpolitikák és intézkedések folyamatos fejlesztés alatt állnak, az Európai Bizottság pedig – a Párizsi Éghajlatváltozási Megállapodás alapján vállalt kötelezettségekkel összhangban – a közelmúltban fogadta el az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére vonatkozó, 2050-ig szóló hosszú távú stratégiát¹.

Ez a jelentés és az azt kísérő bizottsági szolgálati munkadokumentum az Unió egészére, a tagállamokra és a kereskedelmi partnerekre vonatkozó részletes adatokat, valamint elemzéseket közöl azokról a tendenciákról, amelyek a háztartások és az ipar területén az elektromos áram, valamint a gáz- és olajtermékek árában és az energiaköltségekben megfigyelhetők. A jelentés megvizsgálja továbbá az energiaadózássra, a jövedelem-képződésre és támogatásokra vonatkozó adatokat is. A jelentésben szereplő adatok főleg az Eurostattól származnak (kiegészítve az ágazati tanulmányokban szereplő és a célirányosan gyűjtött egyéb adatokkal). Az árakban megfigyelhető tendenciák áttekintése segítséget nyújt az energiapiacokon folyó verseny, valamint a termelők és fogyasztók közötti kapcsolatok értékeléséhez. A költségekben megfigyelhető tendenciák áttekintése segítséget nyújt az energiaszegénységre, az ipari versenyképességre és az energia megfizethetőségére gyakorolt általános hatás értékeléséhez, valamint a piacok szerkezeti hatékonyságának felméréséhez. Segíti továbbá annak értékelését, hogy a támogatási rendszerek mennyire hatékonyak, a nemzeti költségvetések és adóbevételek tekintetében milyen következmények tapasztalhatók, valamint milyen beruházási igények merülnek fel az átmenet szakaszában levő európai energiaágazatban.

Ez a jelentés rávilágít az energiaárak folyamatos ingadozására, különösen azon fosszilis energiahordozók globálisan meghatározott árai esetében, amelyek közelmúltbeli áremelkedései jelentős hatást gyakorolnak az EU gazdaságára, és növelik az uniós energiaköltségeket. Az áremelkedés igazolja, hogy az EU dekarbonizációja gazdaságilag rendkívül észszerű, és növekvő haszonnal jár. A jelentés vizsgálja továbbá az európai energiapiacok működésének javítását és a kapcsolódó jogi keret fejlesztését célzó, folyamatban levő intézkedéseket. Ez azért fontos, mert a hatékony energiapiacok hatására csökkennek az energiaárak, az ipar megőrzi versenyképességét, ugyanakkor biztosított az ágazat jövőbeni jelentős beruházásainak finanszírozásához szükséges jövedelem is.

¹ COM(2018) 773.

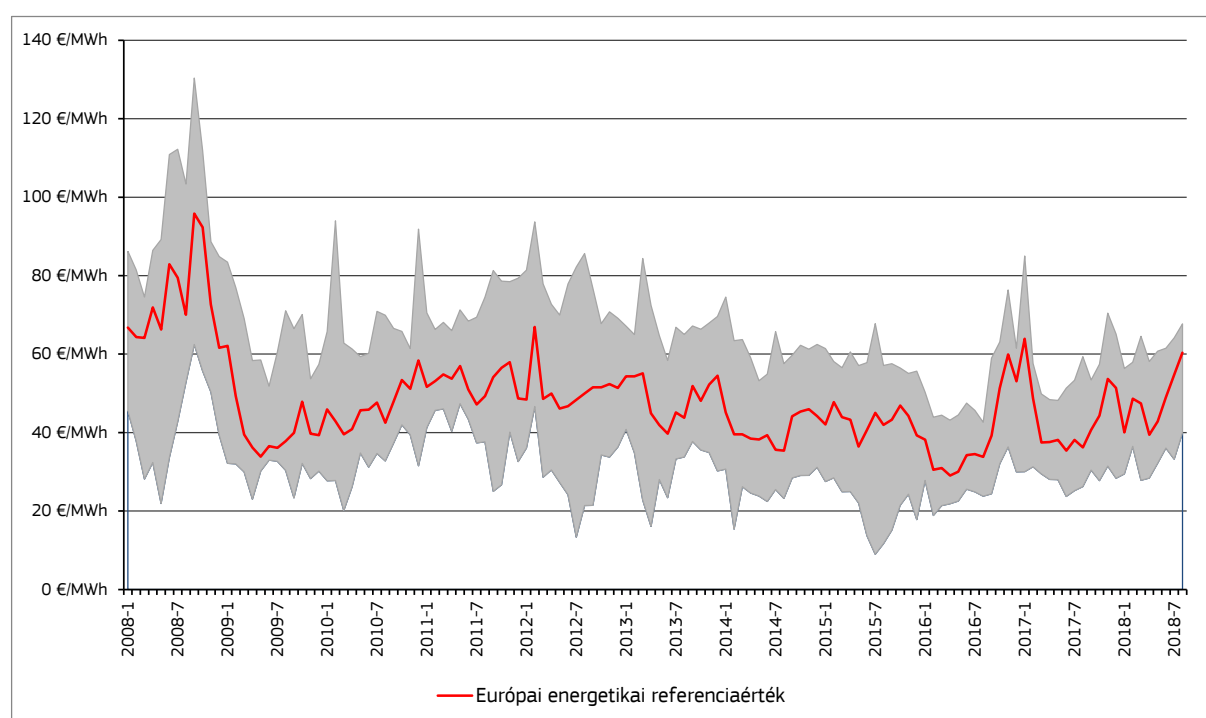
A jelentés energiaköltségekre irányuló vizsgálata kiemeli a kiszolgáltatott helyzetben levő háztartások védelmének szükségességét, továbbá azt, hogy az ipar sem lehet hátrányos és mellőzött helyzetben. Az energetikai átmenet említett időszakos és elosztási szempontjainak figyelembevétele biztosítja, hogy az átmenet és a Párizsi Éghajlatváltozási Megállapodás szerinti elkötelezettségeken alapuló uniós fellépés az ipar és a háztartások számára egyaránt teremtsen gazdasági lehetőségeket.

2. AZ ENERGIAÁRAKBAN MEGFIGYELHETŐ TENDENCIÁK

Ez a jelentés adatokat és bizonyítékokat szolgáltat a villamos energia, valamint a gáz- és olajtermékek nagy- és kiskereskedelmi árainak alakulása terén az EU-ban, az uniós tagállamokban és egyes G20 országokban tapasztalható tendenciákról.

2.1. VILLAMOSENERGIA-ÁRAK

A villamos energia nagykereskedelmi piacán a piac-összekapcsolás és a rendszer-összekötők fokozódó alkalmazása egyértelműen árkonvergenciát eredményez (ami hatékonyabb piacokra utal²), kivéve a szélsőséges árcsúcsokat és ármélypontokat, amikor a helyi kínálati eltérések túl nagyok ahhoz, hogy a tagállamok között áthidalhatók legyenek. Míg a megújuló energiák növekvő mértékű terjedése általában csökkenti az árakat a helyi piacokon, az általános ártendenciákat továbbra is a szén- és gázárak határozzák meg, amelyek rend szerint kialakítják a határarat, és amelyek felelősek például a 2016 nyara óta bekövetkezett áremelkedésért (a helyzetet súlyosbította a 2017 elején tapasztalt szélsőséges téli időjárás).



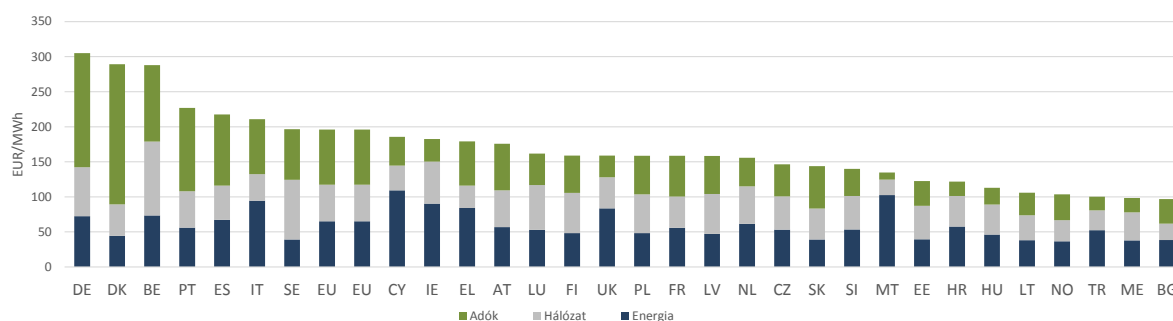
1. ábra — Havi nagykereskedelmi villamosenergia-árak; a maximális és a minimális árak tartománya— Forrás: Platts, Európai energiapiacok

A nemzetközi összehasonlítások továbbra is azt mutatják, hogy a villamos energia tényleges nagykereskedelmi ára az EU-ban magasabb, mint az USA-ban, Kanadában vagy Oroszországban (ahol az áramtermelés elsősorban saját víz- és fosszilisenergia-erőforrásokból történik), de alacsonyabb, mint Kínában, Japánban, Brazíliában és Törökországban.

Az uniós háztartási kiskereskedelmi árak 2008 óta először 2017-ben csökkentek. A hálózati díjak, adók és járulékok növekedési tendenciája megállt. A járulékok nem növekedtek, részben azért, mert a megújulóenergia-beruházások egységköltségei csökkentek, ami

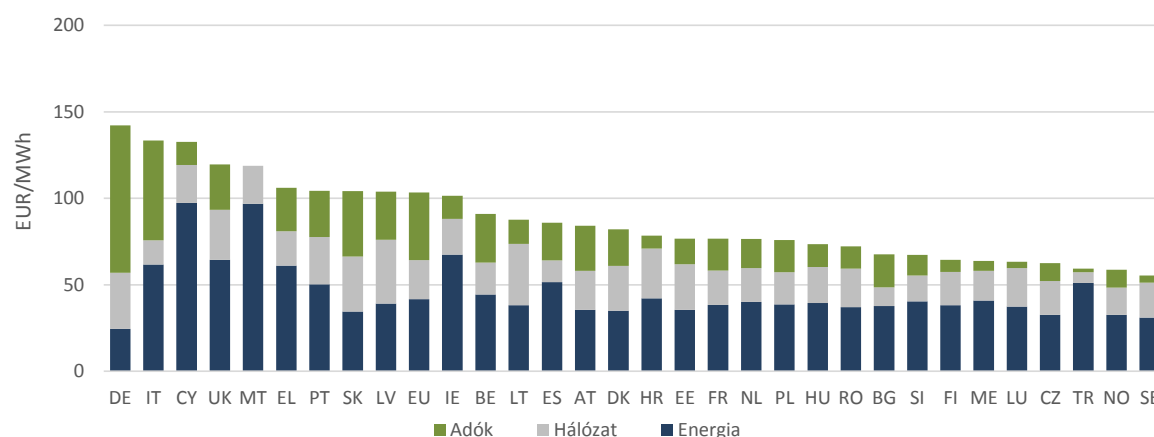
² A villamosenergia-árak az elmúlt évtizedben 21 %-kal kisebb mértékben tértek el egymástól, az Unión belüli kereskedelem pedig növekedett.

csökkentette a beruházásra fordítandó jövedelmek nagyságát. Az átlagos uniós villamosenergia-árak 40 %-át az adók és a járulékok teszik ki.



2. ábra — Háztartási villamosenergia-árak 2017-ben (a legjellemzőbb fogyasztási sáv) — Forrás: A DG ENER saját adatgyűjtése³

Az ipari (nem háztartási) árak 2015 óta mérséklődnek az energiaárak összetevőinek árcsökkenése miatt. Az ipar (versenyképességi okokból) gyakran mentesül a villamos energiát terhelő adók és járulékok alól, vagy a háztartásoknál kevesebb adót és járulékot fizet, és az általa fizetendő hálózati díjak is alacsonyabbak.

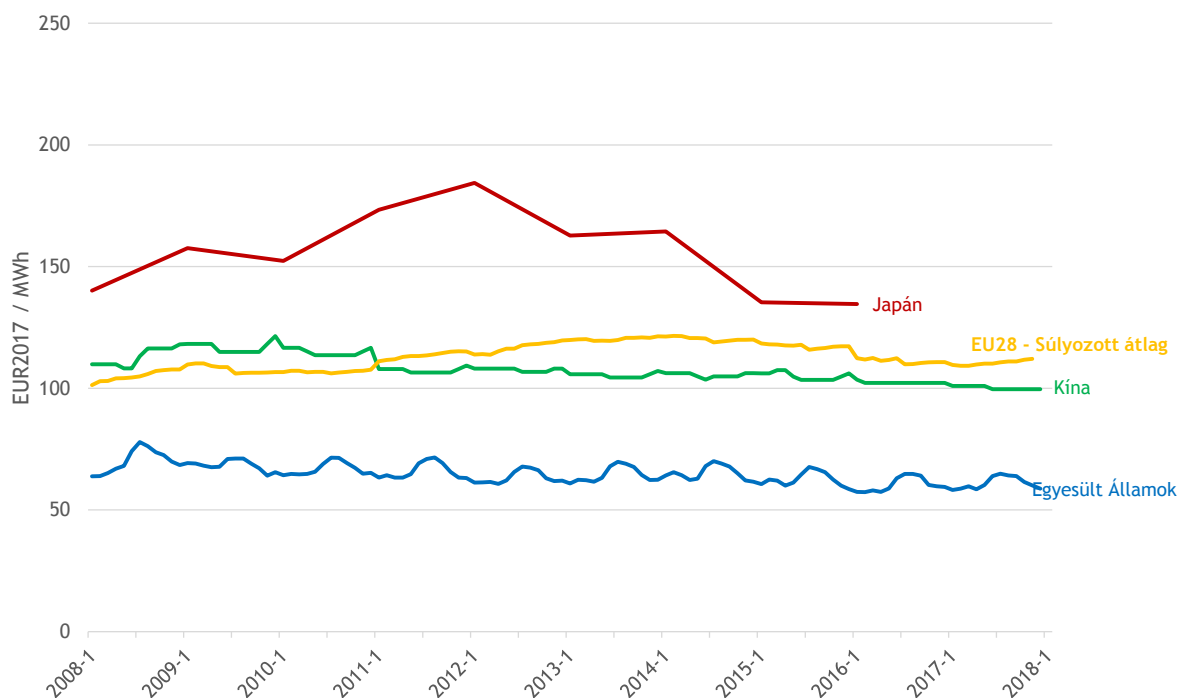


3. ábra — Ipari villamosenergia-árak, 2017 — Forrás: A DG ENER saját adatgyűjtése

Tekintettel az ipar számára nyújtott támogatásra, és arra az általános megfontolásra, hogy az európai iparnak a nemzetközi piacokon képesnek kell lennie a tisztességes versenyre, érdemes összehasonlítani az uniós kiskereskedelmi árakat a nemzetközi kereskedelmi partnerek kiskereskedelmi áraival. A legutóbbi összevetés azt mutatja, hogy az általános tendencia változatlan: az uniós (tényleges) kiskereskedelmi árak magasabbak, mint az USA-ban, Kanadában, Oroszországban, Kínában és Törökországban, de alacsonyabbak, mint Japánban és Brazíliában. A kiskereskedelmi árak általában kevésbé ingadoznak, mint a nagykereskedelmi árak, mivel a kiskereskedelmi szolgáltatók mind a mai napig rögzített áras

³ A „legjellemzőbb” sáv ára az az ár, amelyen az egyes országokban a legtöbb villamos energiát értékesítették a háztartások számára. A legjellemzőbb sáv országonként változik az Eurostat DB sávtól a DE-ig.

szerződéseket kötnek, amelyekbe csak kis mértékű dinamikus árazást építenek be, hogy kövessék a nagykereskedelmi árakban megjelenő valós energia-ellátási költségeket.



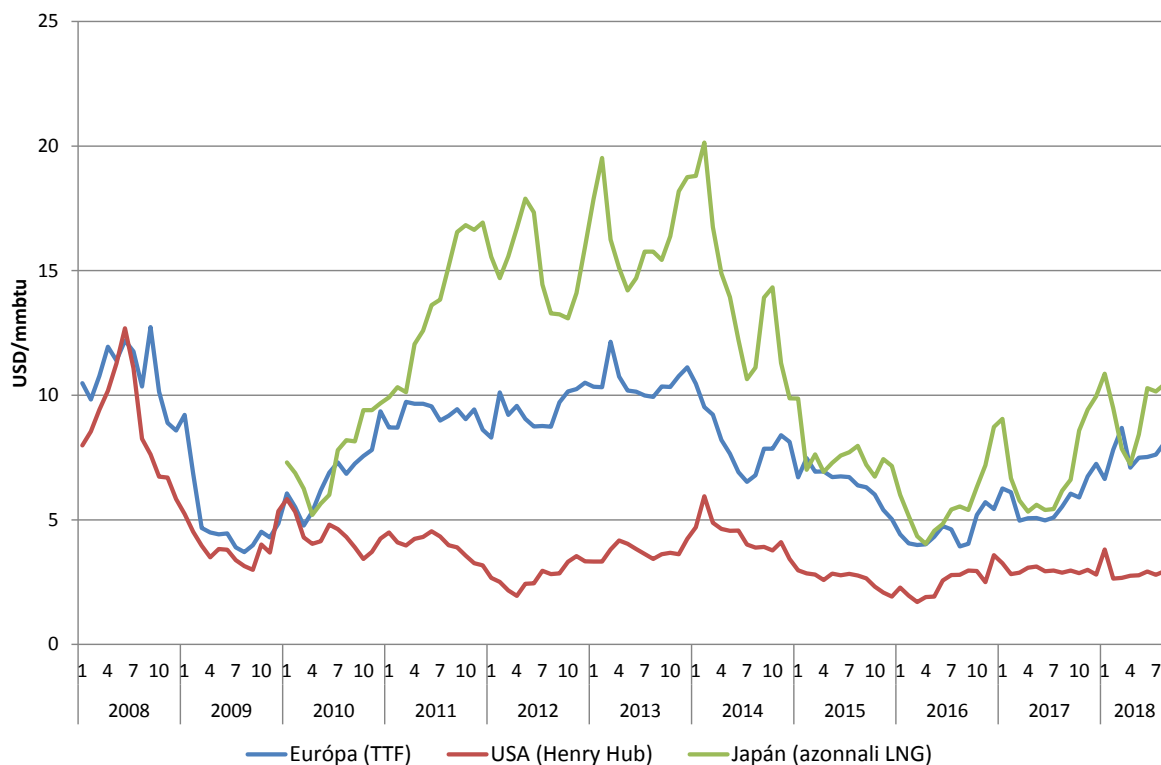
4. ábra — Kiskereskedelmi villamosenergia-árak az ipar számára — Forrás: Eurostat, CEIC és IEA.

A villamosenergia-árak változásait elsősorban az adók és a járulékok okozzák (amelyek a közelmúltig növekedtek), bár napjainkban enyhe csökkenés tapasztalható, amely a gázárak rövid távú mérséklődésére és a stabil hálózati tarifákra vezethető vissza.

2.2. GÁZÁRAK

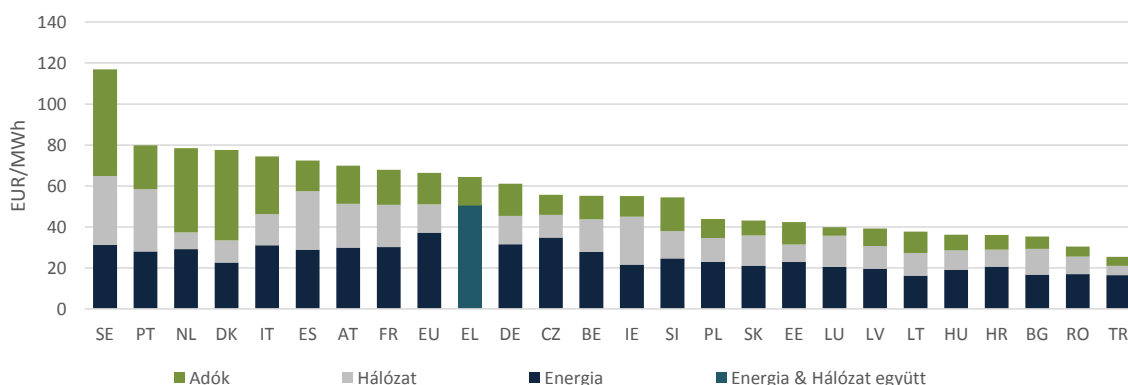
Míg a villamosenergia-árakat részben a fosszilis energiahordozók árai alakítják (más, jellemzően nemzeti vagy regionális árképző tényezőkkel együtt), addig a földgázárak kizárólag a fosszilis energiahordozók – többek között a kőolaj – globális árain alapulnak. A cseppfolyósított földgáz (LNG) globális piacainak és más kínálati tényezőknek a növekedése egyértelműen csökkentette a gázárakban 2011–2014 között tapasztalható nagy fokú szórást; ugyanakkor a legutóbbi időszakban a gazdasági fellendülés és az olajárak emelkedése a gázárak növekedését eredményezte. Ahogy Juncker elnök 2018 júliusában megjegyezte, az EU piaca továbbra is nyitott az USA növekvő gázexportja előtt⁴. Az európai és az ázsiai árak tavaszi és nyári hónapokban tapasztalható konvergenciája különösen kedvező lehet a tározók feltöltése szempontjából. A termelő országokban (USA, Oroszország, Kanada) az árak továbbra is alacsonyabbak, mint a nettó importőröknél (Japán, Kína, Korea), az EU pedig e két csoport között helyezkedik el.

⁴ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-4920_en.htm



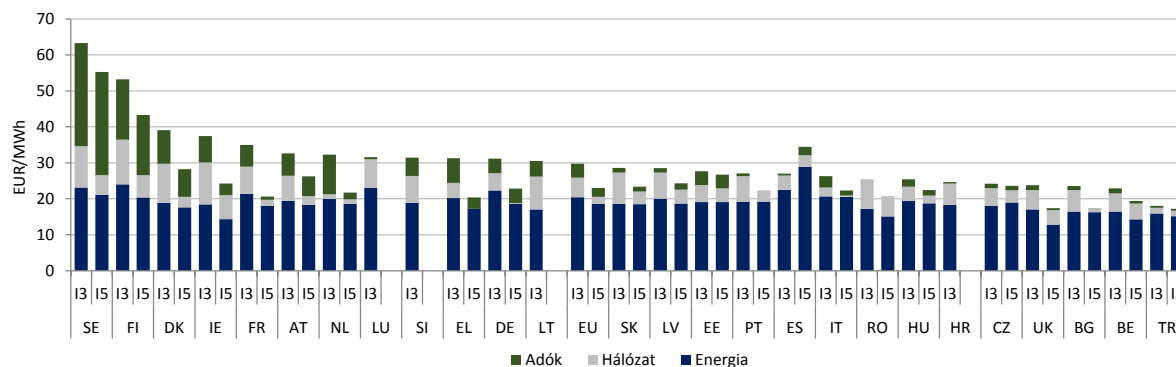
5. ábra — Nagykereskedelmi gázárak Európában, az USA-ban és Japánban — Forrás: Platts, Thomson Reuters

Az EU kiskereskedelmi gázpiacain az üzleti szereplők adóterhei versenyképességi okokból alacsonyabbak, és azokban a tagállamokban, ahol a gáz a háztartások fűtésének elsődleges eszköze, ezért alapvető szükséglet, alacsonyabb adóterhek érvényes a háztartásokra is. Ebből kifolyólag a kiskereskedelmi árakat jelentős részben a nagykereskedelmi árak határozzák meg, és az energiatartalom az árak akár 80 %-át is kiteheti. Abszolút értékben mérve az energiatartalom az ipari fogyasztók számára éves szinten 2,4 %-kal csökkent, és az elmúlt tíz évben a gázárak szórása 11 %-kal mérséklődött, ami az egységes gázpiac kiteljesedése felé történő előrelépést jelzi. További érdekes tény, hogy a nagy ipari energiafogyasztók adó- és járuléktérlei alacsonyabbak, mint a közepes méretű ipari energiafogyasztóké.



6. ábra — Háztartási gázárak 2017-ben — Forrás: A DG ENER saját adatgyűjtése⁵

⁵ A görögországi adat 2015-re vonatkozik.



7. ábra — Közepes- és nagyipari gázárak 2017-ben — Forrás: A DG ENER saját adatgyűjtése

2.3. OLAJÁRAK

A nyersolajárak a 2014–2016-os csökkenést követően nagyrészt ismét növekednek. A növekedés 2016 tavaszán kezdődött, háttérben globális tényezők állnak (a kereslet növekedése, az OPEC stratégiája, a közel-keleti feszültség, az USA által Irán ellen bejelentett szankciók stb.). Az árak bizonytalanságához az árfolyam-alakulás is hozzájárult, mivel a globális energiapiacokon az elszámolás elsősorban nem EUR-ban, hanem USA dollárban történik.

Az uniós tagállamokban a kiskereskedelmi olajtermékek viszonylag magas adótartalma mérsékelte az olajáringadozások hatását. Mindazonáltal 2018 közepére a kiskereskedelmi árak visszatértek a 2015-ös szintre.



8. ábra— A nyersolaj ára (Brent) és az európai nagykereskedelmi benzin-, dízelolaj- és fűtőolajárak — Forrás: Platts, EKB

A fosszilis energiahordozók árának növekedése az EU-t folyamatosan az energiahatékonyság fokozására ösztönzi, és felgyorsítja a dekarbonizációs törekvéseket, valamint az energetikai átmenetet. Az olaj és a gáz ára a globális piacokon alakul ki. Ezek az árak a globális kínálat és

kereslet változásai hatására ingadoznak, 2016 óta (összességében) növekednek, ez pedig a legtöbb uniós tagállam számára állandó figyelmeztető jel arra, hogy nettó importőrként „vevői alárendeltségi” helyzetben vannak. A fosszilis energiahordozók árának függvényében a villamosenergia-árakban is megfigyelhető közvetett ingadozás. Így az EU továbbra is ki van téve a külső piaci erőknek és geopolitikai tényezőknek, tehát az ipar és a háztartások ki vannak szolgáltatva az árváltozások hatásának, ami hatással van a kereskedelmi mérlegre és a gazdaság egészének teljesítményére. Az Európai Bizottság modellezése azt mutatja, hogy a 2018-as 75 USD/hordó átlagos olajár⁶ 2018-ban és 2019-ben az EU GDP-jét körülbelül 0,4 %-kal csökkenti, a 2018. évi inflációt pedig 0,6 százalékponttal növeli ahhoz képest, ami az olajárak 2017. évi szintjének fennmaradása esetén várható lenne⁷.

Az említett piaci erőkkel szembeni védekezést szolgáló uniós szakpolitikai válaszlépések közé tartozik a belső piac jobb működtetése, valamint az európai gazdaság dekarbonizálása; Az uniós energia- és éghajlatpolitika csökkenti a fosszilis energiahordozók globális kínálatától való függőséget.

3. ENERGIAKÖLTSÉGEK

Az európai vállalkozások és háztartások számára a megfizethetőség és a versenyképesség szempontjából az összesített energiaköltség (nem csak az árösszetevő) a fontos. Míg a fosszilis energiahordozók globális árait nem vagyunk képesek befolyásolni, addig a fogyasztás csökkentését és az általunk felhasznált energia fajtájának megváltoztatását biztosító költséghatékony opciók *nagyon is* a rendelkezésünkre állnak.

Ahhoz, hogy megértsük, mely ágazatokat és iparágakat kell támogatni, és szakpolitikai intézkedésekkel hogyan tudjuk a legjobban elősegíteni az energiaköltségek negatív hatásainak mérséklését, célszerű részletesen feltárni az említett költségek jellemzőit, mind a háztartások, mind a vállalkozások tekintetében, ideértve számos energiaintenzív iparágat is.

3.1. AZ EU ENERGIASZÁMLÁJA

A vizsgálatot makroökonómiai szempontból kezdve, a fosszilis energiahordozók globális árai hatásának fő mutatója az „energiszámla”, amit az EU a fosszilis energiahordozókat szolgáltató, más országokbeli vállalkozásoknak fizet. Ennek becsült összege 2017-ben 266 milliárd EUR volt, ami a 2016-os adathoz képest 26 %-os növekedést jelent (de 34 %-kal kevesebb, mint a 2013-as rekord magas, 400 milliárd EUR összeg). E növekedés fő oka az olajárak emelkedése, mivel a 2017. évi import összértékéből az olaj 68 %-kal, a gáz 28 %-kal, a kőszén pedig 4 %-kal részesedett.

A fosszilis energiahordozók importja jelentős hatást gyakorol az EU kereskedelmi mérlegére, és tükrözi az EU energiafüggőségét, valamint jól mutatja fosszilis energiahordozóktól való függés gazdasági költségeit. E költségek közvetlenül és jelentős mértékben hatnak a teljes gazdasági növekedésre. Az EU továbbra is erőteljesen függ a fosszilis energiahordozók importjától, és ki van téve a globális fosszilisenergiahordozó-árak (különösen az olajár) ingadozásai hatásának. A szénimport mérséklődése és az import értékén belül a szén arányának csökkenése részben annak tulajdonítható, hogy az EU által felhasznált villamos energia egyre nagyobb része megújuló energiaforrásból származik. Ám amíg az energiaszámla a globális olaj- és gázárak csökkenésével mérséklődött, addig az árak

⁶ 70 USD/hordó 2019-ben.

⁷ Az Európai Bizottság belső modellezésén (az Európai Bizottság több országra kiterjedő globális (GM) modellje) alapuló saját számításai. A 2018. évi éves átlag valamivel elmaradhat az itt feltételezettől.

növekedéssel együtt ismét emelkedni kezdett. A számla pedig az USA dollár és az EUR átváltási árfolyamának bizonytalansága és ingadozása függvényében még gyorsabban növekedhet. Az energiatermékeket érintő importtranzakciók EUR-ban történő elszámolása csökkenthetné az energiaköltségekben rejlő bizonytalanságot⁸.

3.2. A HÁZTARTÁSI ENERGIAKIADÁSOK

Az európai háztartások a tagállami háztartási kiadások teljes összegétől függően a jövedelmük eltérő részét fordítják energiakiadásokra. A háztartások legszegényebb tíz százaléka 2015.évi kiadásainak⁹ 9,8 %-át az energiaszámlák tették ki, a közlekedési kiadások nélkül. A közepes jövedelmű háztartások kiadásainak 6 %-át teszik ki az energiakiadások, a magasabb jövedelmű háztartások esetében pedig még kisebb az arány. Az Unión belül is megfigyelhetők eltérések, például az észak- és nyugat-európai háztartások esetében az említett arány 4–8 %, míg a közép- és kelet-európai háztartások esetében 10–15 %.

Az energiaszegénység enyhítésére irányuló intézkedések hagyományosan az ártámogatásra vagy az ármérséklésre összpontosítanak. Az energiaárak rögzítése általában szabályozott árak alkalmazásával valósult meg. Ezen intézkedés célcsoportjába nem tartoznak bele az alacsony jövedelmű háztartások, és gyengíti az ársztöngzést a termelők és fogyasztók tekintetében is, ugyanakkor gátolja a technológia fejlesztését, például az intelligens mérők alkalmazását. A kiskereskedelmi piaci verseny fokozódása várhatóan előnyösebb helyzetbe hozza a háztartásokat. A kiskereskedelmi villamosenergia-szolgáltatók több tagállamban „dinamikus árazási szerződéseket” vezettek be, amelyek oly módon aknázzák ki az új technológiák előnyeit, hogy automatizált szolgáltatások és intelligens mérési módszerek alkalmazásával rugalmas és a piaci igényekhez igazodó árazást tesznek lehetővé. Így a háztartások helyzete javul, energiakiadásuk csökkennek, noha nem kényszerülnek magatartásuk megváltoztatására. A mérsékelt villamosenergia-fogyasztású háztartások számára az ilyen szerződések a becslések szerint az éves energiaszámla összegében 22–70 %-os éves megtakarítást eredményeztek. Földgáz esetében csak kissé alacsonyabb mértékű megtakarítás várható.

Az energiaárak kezelését szolgáló, a háztartásokat érintő árazási intézkedéseken túlmenően az EU a világon az első helyen áll az energiahatékonysági politikák és a költségcsökkentő intézkedések terén. Az EU által létrehozott környezettudatos tervezési és energiacímke-rendszerek keretében az energiahatékony berendezések használata, továbbá az uniós jogszabályok, illetve az uniós és nemzeti finanszírozási rendszerek által ösztönzött épületfelújítások is az energiafogyasztás csökkentését, ezáltal a háztartások energiaszámlájának mérséklését célzó eszközök.

3.3. AZ IPARI ENERGIKÖLTSÉGEK

Az európai gazdasági növekedés és prosperitás szempontjából jelentős tényezőként vizsgálni kell az európai vállalkozások energiaköltségeit is. Az energiaköltségek mértéke és hatása a különböző gazdasági ágazatokban széles skálán mozog.

1. táblázat – Az ipari termelési költségek energiaköltség-hányada ágazatonként

Példa az ágazatokra	A termelési költségek energiaköltség-hányada (tartománya)
Európai vállalati átlag	0-3 %

⁸ COM (2018) 796 – „Az euró erőteljesebb nemzetközi szerepe felé”

⁹ A háztartási energiakiadásokról (a közlekedést kivéve) rendelkezésre álló legfrissebb Eurostat adatok.

Számítástechnika és elektronika, gépjárművek, egyéb szállítóeszközök	1 %
Hulladékgazdálkodás, szálláshely-szolgáltatás és éttermi vendéglátás	3-5 %
Gyáripari energaintenzív ágazatok Cement, mész és vakolatgyártás, kerámia és agyag építőanyag gyártása, cellulóz és papírgyártás, üveggyártás, vas- és acélgyártás, kémiai alapanyagok, nemvas-fémgyártás	3-20 %

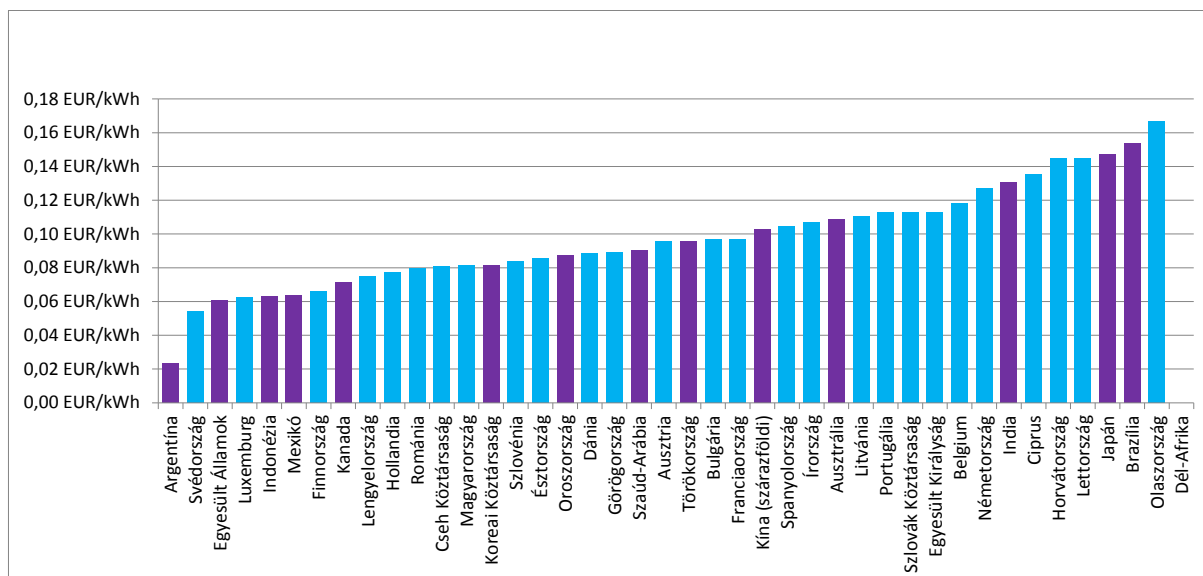
Forrás: Eurostat, Trinomics¹⁰

A 2016. évi energiaárakról és energiaköltségekről szóló jelentés állításait megerősíti a termelési költségek energiaköltség-hányadának a 2008 és 2015 között vizsgált ágazatok (a legfrissebb elérhető adatok) legtöbbszörben tapasztalható csökkenése, és az, hogy a legjelentősebb csökkenés egyes energaintenzív ágazatokban tapasztalható. A vizsgált ágazatok összesített energiaköltsége 2010–2015 között 8 %-kal csökkent. Ez a folyamat a növekvő árak és a stabil kibocsátási hatások ellenére, és részben az energaintenzitás javulása miatt következett be. Az elmúlt évek során az energiaköltségek a vizsgált termelőágazatok többségében nem növelték termelési költségek egészét. Ugyanakkor ez nem igaz az energaintenzív ágazatok valamennyi alágazatára. Például a nyersalumínium esetében az energiaköltségek növekedtek, és 2017-ben a teljes termelési költség 40 %-át tették ki.

Az energaintenzitás a vizsgált ágazatokban a gyártási folyamatoktól függően jelentős mértékben eltér. Az energaintenzitás összességében csökkent az acéliparban, a finomító üzemekben, a papírgyártásban, a szárazföldi közlekedésben, a villamossági és gázágazatban, az egyéb bányászati és a mezőgazdasági szektorokban, növekedett a cementiparban, a malomipari termékek körében, a fűrészüzemekben és a vegyianyag-gyártásban, illetve viszonylag stabil maradt a kevésbé energaintenzív ágazatokban. Ugyanakkor az eredmények jelentősen eltérhetnek egy iparág különböző alágazatai között.

Míg országok közötti összehasonlítást lehetővé tevő adatokat nehéz találni, az Európai Bizottság által kezdeményezett tanulmányok lehetővé tették bizonyos összehasonlításokat. A vizsgálható ágazatok adatai azt mutatják, hogy a termelési költségeken belül az energiaköltség aránya az Unióban általában magasabb, mint Ázsiában (Japán, Dél-Korea) és hasonló nagyságrendű, mint az USA-ban (kivéve az alumínium vagy acélipart, ahol az USA-ban az energiaköltség alacsonyabb). A vizsgált ágazatok energaintenzitása az EU-ban jellemzően alacsonyabb fokú, mint Kínában és Törökországban, és hasonló szintű, mint az USA-ban, bár ágazatonként jelentős eltérések tapasztalhatók.

¹⁰ A Trinomics et alri: Energy prices, costs and subsidies and their impact on industry and households (Energiaárak, energiaköltségek és támogatások, valamint ezek hatása az iparra és a háztartásokra), 2018.



9. ábra — Ipari villamosenergia-árak az EU-ban és a G20 csoportban 2016-ban — Forrás: IMD, Eurostat, CEIC, ACCC

Az Unióban az ipar energaintenzitása jelentős mértékben javult, és a termelési költségek energiaköltség-hányada jelenleg csökkenőben van. Mindazonáltal, más országok ipara néha hatékonyabb az európainál, és az ingadozó árakból következően a vállalkozások helyzete az energiaköltségeknek való kitettség terén rosszabbodhat. A japán és a koreai ipar energiahatékonyságát javította a magas energiaáraknak való kitettség; az energiatermelő országok (Oroszország, USA) energiahatékonysága pedig rosszabb. Egyedül Kína képez kivételt. Így ismét azt látjuk, hogy a növekvő energiaárak önmagukban ösztönözhetnek az energiafogyasztás csökkentésére és az energiahatékonyság fokozására. Ugyanakkor az ilyen árjelzések mellett olyan kísérő intézkedésekre is szükség van, amelyekkel ösztönözhető az ipar folyamatban levő dekarbonizációja. Ezek az intézkedések lehetnek szabályozási vagy pénzügyi jellegűek, ezáltal az ipari innováció támogatását szolgáló kormányzati beavatkozás az energetikai átmenethez kapcsolódó szakpolitikai intézkedéscsomag szükséges részévé válik.

4. AZ ENERGIAADÓKBÓL SZÁRMAZÓ ÁLLAMI BEVÉTELEK ÉS AZ ENERGIAÁGAZATBAN NYÚJTOTT TÁMOGATÁSOK

AZ ENERGIAADÓKBÓL SZÁRMAZÓ ÁLLAMI BEVÉTELEK

Az uniós tagállamok által beszedett energiaadók összege 2016-ban 280 milliárd EUR, a teljes adóbevétel 4,7 %-a volt. A 2008-as gazdasági válság óta az energiaadókból származó bevételek relatív fontossága stabilnak mondható. A jövedéki adók (amelyek több mint 80 %-a az olajtermékekre kivetett adó) teszik ki az energiaadók legnagyobb részét.

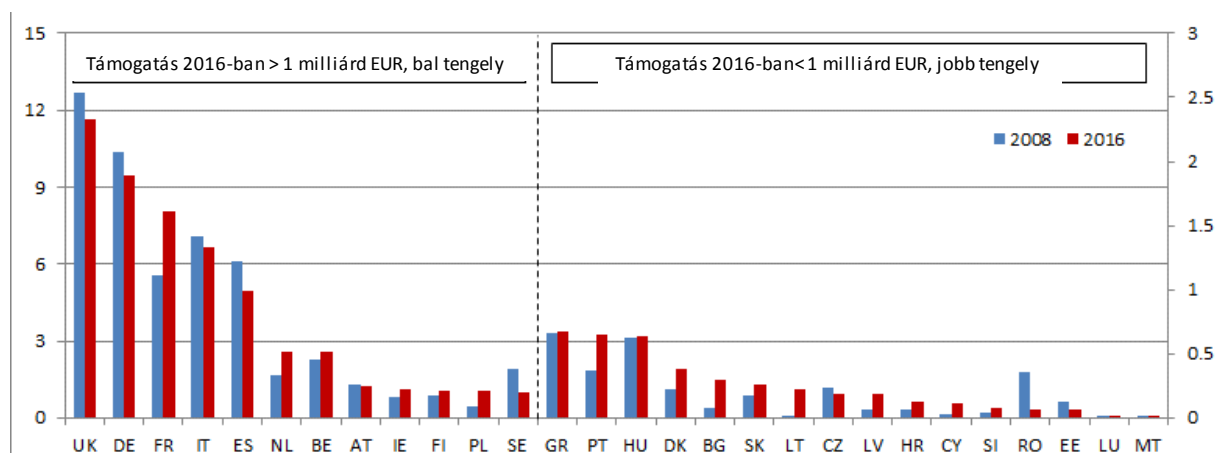
Fontos megjegyezni az energiaadók gazdaságban játszott szerepét. Először is az általános költségvetés jelentős bevételi forrását alkotják; nem csak a pénzügyi megszorítások idején fontosak. Az energiaárak magas adótartalma mérsékelheti a fosszilis energiahordozók áringadozásának hatását; az árak váratlan kilengése okozta hatások mérséklése mind a fogyasztókat, mind az ipart védi. Ezen túlmenően az energiaadók és -járulékok jó eszközök az árjelzések felerősítésére is, bizonyos magatartási formáktól (például a szennyező vagy más módon károkat okozó energiahordozók túlzott felhasználásától) való tartózkodás elősegítése érdekében. Végezetül, az állami bevételek felhasználhatók a piaci hiányosságok kiegyenlítésére olyan kívánatos fejlesztések támogatásával, mint például a(z) (energia)piac által nem megfelelően kezelt területek beruházásai. Így tehát kapcsolat van az állami energiaadók és -járulékok, bevételek és energetikai támogatások között.

A támogatásokkal kapcsolatos vitákban fontos megjegyezni, hogy az energiaágazatba pénzügyi vagy szabályozási intézkedésekkel történő beavatkozást számos olyan legitim tényező indokolja, amelyek célja a piaci tökéletlenségek korrekciója és a más módon nem biztosított hosszú távú stratégiai irány meghatározása. Mint ahogy fentebb megjegyeztük, az új ágazatok, anyagok vagy folyamatok terén az innováció ösztönzésének szükségessége a dekarbonizáció és az energetikai átállás összefüggésében kiemelkedő mértékben védhető. Lehetnek azonban olyan támogatások is, amelyek a változó körülmények következtében már feleslegesek vagy túlzottak. Nevezetesen az EU (és a G20-ak) szorgalmazza a fosszilis energiahordozókhoz kapcsolódó nem hatékony támogatások megszüntetését, mert ezek a támogatások akadályozzák a tiszta energiára való átállást.

Az elmúlt években az európai összesített energetikai támogatások, a 2008-as 148 milliárd EUR-ról 2016-ra 169 milliárd EUR-ra, növekedtek, a támogatások fő kedvezményezettje (2016-ban 102 milliárd EUR-val) az energiaszektor volt, majd a lakossági ágazat (24 milliárd EUR), az energaintenzív gyártóipar (18 milliárd EUR) és a közlekedés (13 milliárd EUR) következett. A növekedés motorja a megújuló energiaforrások támogatásának növekedése volt, amely 2016-ban elérte a 76 milliárd EUR-t. A 2008–2016 közötti időszakban a térítésmentes kibocsátási egységek értéke a csökkenő szén-dioxid-árak és a térítésmentes kibocsátási egységekre jogosult ágazatok számának csökkenése miatt 41 milliárd EUR-ról 4 milliárd EUR-ra csökkent.

Egyértelmű, hogy a Párizsi megállapodással összhangban számos olyan uniós és nemzeti szintű intézkedés van érvényben, amelyek célja a dekarbonizáció elősegítése, valamint az innováció előmozdítása az energetikai szektorban, a háztartásokban és a közlekedésben. Mindezek és a G20-as és G7-es kötelezettségvállalások ellenére a fosszilis energiahordozók támogatása az EU-ban nem csökkent; e támogatások becsült összege 55 milliárd EUR, ami az egyes ágazatok között nagyjából kiegyensúlyozottan oszlik el, és arra utal hogy meg kell erősíteni az ilyen támogatások kivezetését célzó uniós és nemzeti szakpolitikákat. A legfrissebb elérhető nemzetközi összehasonlítások (2015-ös adatok) szerint a fosszilis energiahordozók támogatása az EU-n kívül még nagyobb mértékű. Az olajtermékek

(elsősorban adócsökkentéssel történő) támogatása teszi ki a fosszilis energiahordozók támogatásának legnagyobb részét.



10. ábra A fosszilis energiahordozók pénzügyi támogatása az EU-ban - Forrás: EB, Trinomics⁹

5. ÁRAK, KÖLTSÉGEK ÉS BERUHÁZÁS

A fenti megállapítások rávilágítanak az árak energiafogyasztókra gyakorolt hatására, de további fontos szempont az is, hogy milyen szerepet játszanak az árak az energetikai vállalatok esetében a költségeik és a beruházási igényük fedezetét biztosító jövedelmek generálásában. Az áringadozások és áremelkedések ellenére az európai energiapiac fokozódó verseny, a piaci szerkezet gyengése¹¹ és a jelentős új beruházások iránti igény azt jelenti, hogy a piac nem mindig képes a beruházások finanszírozására; az árak nem mindig tudják fedezni a költségeket. Ezért fontos az energetikai beruházások költségei kapcsán az energia és a fosszilis energiahordozók ártendenciáinak felderítése, különös tekintettel „a villamosenergia-termelés teljes költségére” (LCOE), amely a fedezendő tőke- és üzemi költségeket egyaránt magában foglalja. A fenti megállapítások alapján jelenleg az erőművek – különösen a megújuló energiával kapcsolatos támogatások és a kapacitásmechanizmus miatti kifizetések formájában – jelentős támogatásokban részesülnek az olyan beruházási költségeik fedezése céljából, amelyeket a villamosenergia-piac a jelenlegi szerkezetében végrehajtott normál kereskedelmi tranzakciók útján nem finanszíroz.

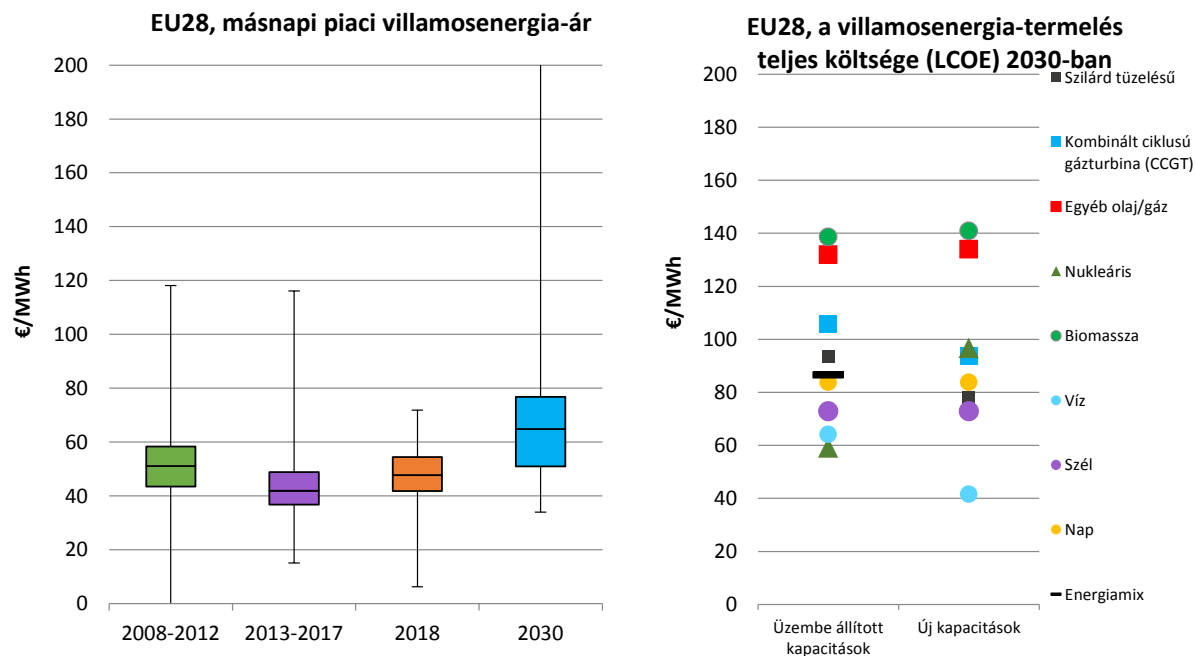
A megújuló forrásokból történő energiatermeléshez szükséges beruházások növekvő aránya ellenére az ilyen technológiák költségeinek csökkenése és az európai energiapiac várhatóan javuló működése – ideértve a tárolási és keresletoldali gazdálkodás¹² várhatóan növekvő hozzájárulását is – együttesen azt kellene eredményezzék, hogy a piacon keletkező jövedelem egyre inkább képes finanszírozni és fedezni az elkövetkező évtized valamennyi vagy legújabb kapacitásainak beruházási költségeit. Ugyanakkor a fosszilis energiahordozókra, a

¹¹ Lásd a felülvizsgált villamosenergia-piaci szabályok hatásértékelését („a piac szerkezetére vonatkozó kezdeményezés”):

https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/mdi_impact_assessment_main_report_for_publication.pdf

¹² A nagyobb tárolókapacitás és a rugalmas kereslet egyenletesebbé teheti az árakat, különösen úgy, hogy árnövekedést okoz, amikor az ingadozó jellegű megújuló energiából jelentős a kínálat, és ezzel ellensúlyozza azt az ármérséklő hatást, amelyet a szél- és napenergiával történő növekvő energiatermelés, zéróhoz közeli változó termelési költségekkel, a termelés idején eredményez.

tőke költségekre, a széndioxid-költségekre és a csökkentett terhelési tényezőkre vonatkozó előrejelzések azt sugallják, hogy a fosszilis energiahordozókból történő energiatermelésre irányuló jövőbeni beruházások során kevésbé lehet majd fedezni a fosszilis energiahordozókból történő energiatermeléshez szükséges kapacitások (teljes) költségeit.



11. ábra — EU28: villamosenergia-árak és -költségek — Forrás: Bal oldali grafikon Platts, METIS(2030); jobb oldali grafikon: PRIMES

1. megjegyzés: a box plot ábrák az adott időszakban megfigyelt minimum értékeket (alsó határ), az első kvartilis tartományt (alsó vonal), a középértéket (fekete vonal), a harmadik kvartilis tartományt (felső vonal) és a maximum értéket (felső határ) mutatják.
2. megjegyzés: a vizuális megjelenítés érdekében a bal oldali grafikon 200 €/MWh értékre korlátozott¹³.
3. megjegyzés: ez az adat nem tartalmazza a tárolás és az energiahálózatok további összekapcsolásai miatti költségeket.
4. megjegyzés: a múltbeli árak EUR jelenértéken szerepelnek, a 2030-ra vonatkozó értékek pedig a 2013-as EUR-árakon. Az árak és a költségek az EU28-ra vonatkozó átlagok.

A villamos energia iránti kereslet lassú növekedésének és a fosszilis üzemanyagokkal üzemelő járműflotta előregedésének összefüggésében a jövőbeni villamosenergia-árak előrejelzett nagyságrendje hasonló a különböző, megújuló energiával működő technológiák költségeinek várható nagyságrendjéhez. Ez azt jelenti, hogy – a piaci árakon túlmenően – kevesebb (vagy nulla) állami támogatásra lenne szükség a legfejlettebb megújulóenergia-technológiákba történő beruházások lehetővé tételéhez.

¹³ Az azonnali árakra vonatkozó előrejelzések bizonytalanok, az aktuális árak pedig számos, nehezen előrejelezhető tényezőtől függenek, ideértve az időjárási körülményeket vagy az energiahálózatra kiható előre nem látható eseményeket.

6. KÖVETKEZTETÉS

Ez a jelentés azt mutatta be, hogy a különböző energiahordozók árai miként emelkednek és csökkennek különféle módokon, a különféle piacokon. A fosszilis energiahordozók piacain az árakat nagyrészt globális erők mozgatják, illetve a globális régiókban általunk csak kis mértékben befolyásolható tényezők határozzák meg. A globális olajárak növekedését és csökkenését az OPEC, a közel-keleti és dél-amerikai országok vagy az USA olajtermelésének változásai idézik elő; a gázárak pedig követhetik az olajárakat, illetve változhatnak új lelőhelyek feltárása vagy az európai piacokat elérő új források következtében is. Ugyanakkor a villamos energia ára – bár előállítás az EU-ban, és növekvő mértékben saját megújuló energiaforrásokból is történik – a „marginális energiahordozók”, méghozzá gyakran valamely fosszilis energiahordozó, mint például a gáz árához igazodik. Az áraknak való ilyen kitettség hatással van a háztartásokra és a vállalkozásokra, de szélesebb értelemben az EU kereskedelmi mérlegére és makrogazdasági teljesítményére is.

Erre a helyzetre az EU sokoldalú választ adott. Először is, az egységes piac létrehozása az áringadozásoknak való tagállami kitettség helyett uniós szinten biztosít védelmet az áringadozásokkal szemben. Az energiahálózatok összekapcsolásával a gázvezetékek (akár fordított irányú áramlást is lehetővé téve) vagy az LNG-terminálok, az összekapcsolt piacok és a dinamikus árazás, a rugalmasság és a tagállamok közötti növekvő kereskedelem pufferként védenek a nemzetközi árak ugrásaitól. A tagállamok között egyre fokozódó árkonvergencia arra utal, hogy az említett erőfeszítések eredményesek. A tagállamok második válasza az adóztatás. A villamos energiára és az olajtermékekre kivetett igen jelentős adók és járulékok csillapítják az áremelkedések hatását, ugyanakkor állami bevételeket eredményeznek. E bevételek felhasználási területe a tiszta energiára való átállást segítő általános állami kiadások és energetikai beruházások finanszírozása, vagy az alacsony jövedelmű háztartások, illetve a tisztességtelen nemzetközi versenynek kitett vállalkozások támogatása. A szén-dioxid-kibocsátás árának növekedése is erősítheti a megújuló energiaforrásokba történő nagyobb mértékű beruházásra ösztönző árjelzést, míg a fosszilis energiahordozók támogatása ellenkező értelmű jelzést ad, a szükséges beruházások elmaradásának kockázatával jár, és pazarló energiafogyasztásra ösztönöz.

Az EU harmadik válasza az egységárak helyett a háztartások és vállalkozások energiaköltségeinek a középpontba állítása. A megfizethetőség kérdésének értelmezésekor a teljes költség a fontos, és a fogyasztást a költség alapú megfontolások kontextusában kell kezelni. Ha az árakra csak korlátozottan tudunk hatással lenni, akkor könnyen rendelkezésre állnak a fogyasztást módosító – csökkentő – opciók, akár csak a felhasznált energia fajtájának módosítására szolgáló opciók. Ez az a terület, ahol az ellátás biztonságának javítására irányuló uniós célkitűzések találkoznak a klímaváltozás problémájának kezelésével és az innovatív, új iparágak ösztönzésével. Az először az (érzékenyebb) vállalkozások által elfogadott energiahatékonysági intézkedések azt eredményezték, hogy az európai vállalkozások a világ leginkább energiahatékony vállalkozási között vannak. Mindazonáltal az egyes tagállamokban a hatékonyság és az energaintenzitás szintje eltérő, és a vállalkozások, különösen a kkv-k, az energiahatékonyságuk javítása terén korántsem használták még ki teljes mozgásterüket. Az energaintenzív iparágak számára a kihívás nagyobb, még akkor is, ha már számos intézkedést megtettek. Ugyanakkor az ipari szereplők itt is foglalkoznak a fosszilis energiahordozók fogyasztásának csökkentésével, valamint a szénsemleges anyagok és gyártási folyamatok költséghatékony fejlesztésével. A háztartások számára számos uniós szakpolitika és intézkedés biztosít lehetőséget az energiafogyasztás jelentős csökkentésére (ugyanakkor az uniós vállalatokat arra ösztönzik, hogy a növekvő globális piacon új anyagokat, folyamatokat és szolgáltatásokat fejlesszenek ki).

A megújuló energiaforrások növekvő használata is közvetlen szerepet játszik a fosszilis energiahordozók bizonytalan globális árai és az árfolyamkockázatok negatív hatásainak mérséklésében. Így a megújuló energiaforrások és az energiahatékonyság terén a közelmúltban 2030-ra kitűzött ambiciózus célok hozzájárulnak ahhoz, hogy csökkenjen az EU függősége a fosszilis energiahordozók importjától, és az EU kevésbé legyen érzékeny a fosszilis energiahordozók árai által okozott globális sokkhatásokra és bizonytalanságra. Ezzel egyidőben az energiahatékonyságot és a megújuló energiák használatát elősegítő beruházások a Párizsi Megállapodással összhangban lévő pályára állítják az EU-t, és ösztönzik az energetikai átállás megvalósításához szükséges innovációt.

Az e jelentésben is bemutatott negyedik válasz az EU energetikai beruházási stratégiája. A piaci szerkezet javítása dinamikusabb és rugalmasabb piacokat eredményez, és – ami ennél is fontosabb – biztosítja, hogy az energiatakarékossággal vagy a megújuló energiákkal kapcsolatban szükséges beruházásokat állami támogatások helyett a piacon elért jövedelemből lehessen finanszírozni. Mindezen túlmenően az EU finanszírozási eszközei és fenntartható pénzügyi kezdeményezései abba az irányba mozdítják el a globális tőkepiacokat, hogy jobban megértsék az energetikai átállás végrehajtásához szükséges, az alacsony széndioxid-kibocsátású technológiákba, infrastruktúrákba és szolgáltató vállalatokba történő tőkeberuházások jelentőségét, és elősegítsék az ilyen beruházásokhoz szükséges tőke rendelkezésre állását. Így létrejött egy olyan, a nemzeti adóktól az uniós energia- és klímaügyi, valamint tőkepiaci szakpolitikákig terjedő stabil keretrendszer, amely biztosítja, hogy az európai energiaárak és energiaköltségek hatékonyan, ugyanakkor a mindenki számára megfizethető és fenntartható energia biztosítására irányuló törekvéssel összhangban alakuljanak.